

id. en el poble mateix, enq. de Rafel de la Torre, 1954, i en les meves de 1957 a Gavarrà, Alòs, Tremp etc.

MENCIONS ANT. 1010: «--- una casa in castro *Orcall* --- una terra ad *Gaveti*, et alia ad ipso grado de *Urcallo* --- in collo de *Vasturci* ---» (SerranoS. *NHRbg.* p.413). 1056: *Orcallo* (*BABL* VI, 113; CCandi, *Mi.Hi.Ca.* II, 7). 1r. *terç* S.XII: Ramon de *Orcall* (MiretS., *Docs. Vallée Segre*, p.7). 1151: Sig. Petri d'*Orcau* (MiretS., *Rev.Biblg.Cat.* VI, 17). 1242, en cat.: *Orchbau* --- *Orchbau* --- R. d'*Orchat* (P.Pujol, *Docs.Vg.Urg.* 8.33, 37, 52). 1257-69: «lo capela d'*Orcad* ---» (id. 17.2, 17.4). 1261: contendas entre R. d'*Orcad* y Ecart de Mur (Hinojosa, *Reg.Señ.Cat.*, p.105). 1319: Ramon de *Orcau* (*BABL* V, 8). 1359: *Orchbau* (*CoDoACA* XII, 74). 1371: Arnaldus d'*Orchbau* havia estat conseller del rei de Mallorca (*Stils de Vfr. de Conflent*, 43v^o).

En Ramon, senyor d'Orcau, devia ser protector dels trobadors i generós amb Cerverí de Girona, perquè aquest li promet una bona deixa: «al fill de Dona Bella --- laix uns vestits orlats /--- / e a N.Ramon d'*Orcaut*, tres bons, e bells assats» (*Testament*, v. 179): però com que Cerverí es complau sovint en rimes internes, o les implica, sembla que el que pronunciava era *Orcau* --- *assau*.

Resumint les variants de les mencions antigues tenim: (§I) *-allo*, *-all* (a interpretar probablement com *-al-lo*, *-al-l*), que podria resultar d'un *-AL-LU* etimològic, o d'un *-ALDU*, en els anys 1010, 1056 i un del S.XII; d'altra banda (§II: el tipus en *-ad* o amb grafia ensordida *-at*, els anys 1242, 1245, 1269, 1261; en fi (§III) la forma definitiva *Orcau*, que apareix ja 1151 i 1242, i des de 1310, 1359, 1371 etc. Cerverí posà o deixà posar *Orcaut*, tot pronunciant ja *Orcau* (potser adaptant-ho al trobadoresc *Arnaut* = *Arnau*), com avui, segons sembla.

És possible, i gens inversemblant, que en aquest alternar, d'aires fluctuants, entrin en joc ultracorrecions. Recordem que en fonètica catalana és normal el tractament de -D' (i -ce, -ti) com *u* (*grau*, *peu*, *diu*, *preu*) ço que podria induir a un ètímon *ORCAD'*, car no és rar el cas que aquesta *u* es canviï en *-l* (*guau* *VADU*>*gual*, *FORNACE*>*formal*, *raiu*>*arrel*). Però no és menys normal que *au* vingui de *-ALD*, i *ou* de *-OLD* (infinites NPP del tipus *Arnau*; *sou* de *SOI(I)DU*, *guineu* i altres noms en *-ILDE*): *Orcau*, anàlogament, podria resultar de *-ALD* o d'alguna variant amb doble L). Fonèticament les mencions antigues ens deixen doncs en un dilema entre final dental (-D etc.), i final LD o L:L: car la diferència cronològica entre el grup §I, que afavoreix això, i el grup §II, que tira cap allò, no és gran, i podria estar compensada pel grup §III que en aquest sentit és ambigu.

La possible base *-ALD* induiria a un NP germànic,

però ho descartem de pressa perquè no hi ha tal ni semblant nom conegut, ni es veu com s'hauria pogut formar no havent-hi arrels germ. antroponímiques *ORK-O URK-* (ni amb *b-* o *w-*). Que vingui d'un NP romà és un acudit estrany d'*AlcM*, com ho demostra ja *-au*, llavors inexplicable; altrament no hi ha arrel antroponímica llatina (també exclòs un derivat del manlleu grec *Orchius* formalment, puix que *çj* hauria donat *ç*).

No havent-hi possibilitats romàniques ens veiem tancats, sense escrupols, en el camp pre-romà.

Aquí, però, hi ha dilema o trilema entre les pistes etimològiques a que ens orienten la forma del nom i el «paisatge toponomàstic» (freqüència de tal o tal substrat en els encontorns). I en primer lloc: pre-romà indoeuropeu (cèltic etc) (A) o de la família ibero-basco-aquitana (B).

A). Aquí ens veuríem animats per la possible terminació etimològica *-ADE* (§II) àdhuc tot el conjunt del nom; i que coincideix en forma impressionant amb una base *OLCADE* / *ORCADE*, ben documentada en l'Antiguitat cèltica. Els *OLCÁDES* eren un poble ben conegut i situat extensament a la Celtibèria. Ja se les havia Anníbal amb ells: ens conta Polibi que, malfiant-se'n va enviar a l'Àfrica les tropes del *Ὀλκᾶδων ἔθνος*, mercenaris seus (III, 13.5, 33.10); segons una dada de T.Livi (XXI, 5.41), llur *oppidum* millor (*Cartala*, o segons Polibi *Althea*, ed. G.Budé, p.195), no ben identificada, era cap a les fonts del Guadiana (entre Ciudad Real i Cuenca). A l'art. *Olocau* n'he donat altres indicacions, que els fan arribar, per una banda, a l'*Alcàrria* (<*OLCADIA*), per l'altra, més ençà d'Albarracín, i amb una punta fins a *Alucad*>*Olocau del Rei* (prop de Morella. V. l'article supra). Que és el que més s'acosta a Orcau, però encara no gaire.

D'altra banda una forma amb *ORC-*, que en podria ser fàcil variant fonètica (o almenys pròxima formació paral·lela), és el nom de les illes *ORCADES*, vora la costa d'Escòcia, nom ja conegut en data romana, junt amb les quals hi havia un cap *ORCAS*, =*ADIS*, també a la costa d'Escòcia (Holder). Tant a *OLK-* com a *ORK-* s'han assenyalat possibles (insegures, però versemblants) arrels indo-cèltiques; *PLK-* (d'on hisp-celt. *OLKA*>cast. dial. *huelga* i fr. dial. *oucbe* 'camp fèrtil') (*DECH* s.v.); i d'altra banda, ieur. *PORKO-* 'porc, senglar'.¹

En l'aspecte fonètic seria irreprotxable *ORCÁDE* com ètímon del nostre *Orcau*; un celtisme en aquesta zona és idea perfectament sostenible; hi va acompanyat de molts *NLL* pre-romans indoeuropeus, en part ben demostrats com a cèltics: *Talarn*, *Me(s)ull*, *Sellemana*, i altres on la parentela és menys precisament cèltica, però certament